

Az osztrák csendőrség — Európa valamennyi csendőrségéhez hasonlóan — a francia csendőrségből eredeztethető. Franciaországban több évszázados fejlődés során alakult ki a csendőrség, mely a XVIII. század végéig Maréchaussée névre hallgatott. A testület kezdetben katonai rendőrség volt, majd fokozatosan — a polgári lakosság igénye nyomán — terjedt ki a hatásköre háború idején a hadműveleti területek polgári lakosságára is, majd békeidőszakban is a polgári lakosságra az ország egész területére kiterjedően, de csak vidéken.¹

A NAPÓLEON-i császárság időszakában terjedt el — a francia közigazgatás részeként — a csendőrség intézménye, a Francia Császárság vonzáskörébe tartozó országokban. Így került a csendőrség Lombardiába, amely Napóleon császárságának idején a HABSBURG-birodalom fennhatósága alól a Francia Császárság felügyelete alá került.²

Mivel a lombardiai csendőrség jó hatásfokkal működő szervezet volt, — miután Lombardia visszatért a HABSBURG-birodalomba — ezért a HABSBURG-adminisztráció megtartotta. Ez a csendőr ezred vált a HABSBURG-birodalomban az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc leverése nyomán kiépülő birodalmi csendőrség mintájává. Az 1849. III. 4-én oktrojált összbirodalmi alkotmány kimondta, hogy „a birodalom belső biztonságának az őrzése birodalmi ügy.”³ Ez képezte az alapját annak, hogy *Ferenc József* neoabszolutista birodalmában létrehozták a HABSBURG Birodalmi Rendőrséget és a HABSBURG Birodalmi Csendőrséget a vidékre, illetve a városokra kiterjedően. A HABSBURG-birodalom csendőrségének a létrehozását *Ferenc József* 1849. VI. 8-án rendelte el.⁴

A birodalmi csendőrség vezetőjének Julius Jacob von HAYNAU tábornagy jobb kezének számító báró Johann Franz KEMPEN von Fichtenstamm altábornagyot a budai katonai kerület parancsnokát nevezte ki az uralkodó — a csendőr főparancsnoki tisztsége meghagyásával — a birodalmi rendőrhatalóság vezetőjévé. E szervezet — melyet az uralkodó Legfelsőbb Rendőrhatalóság elnevezéssel 1852. IV. 25-én, az 166/1852. számú leirattal állított fel⁵, mely valóságos „Birodalmi Biztonsági Főhivatal”-ként működött, hiszen a csendőrség mellett a HABSBURG-birodalom másik legfontosabb rendvédelmi testületének a birodalmi rendőrségnek is a legfőbb irányító és felügyeleti szervezete volt.⁶ A Legfelsőbb Rendőrhatalóságot létrehozó uralkodói leiratban az olvasható, hogy „. . . a Legfelsőbb Rendőrhatalóságnak működését főként azon veszélyek megelőzésére és felszámolására kell irányítani, amelyek az állami intézményeket és egyáltalában a fennálló államrendet fenyegetik”. A Legfelsőbb Rendőrhatalóságot az uralkodó saját, közvetlen alárendeltségébe helyezte.⁷

A Legfelsőbb Rendőrhatalóság 1859. VII. 21-ig működött, amikor a vesztes itáliai háborúval együttjáró belpolitikai irányváltás részeként doktor Alexander BACH belügyminisztert és báró Johann Franz KEMPEN von Fichtenstamm tábornagyot is felmentették. Egyben pedig a Legfelsőbb Rendőrhatalóságot rendőrmisztérium váltotta fel. Az uralkodó az 1859. XI. 14-én kelt legfelsőbb elhatározásával elrendelte, hogy „. . . a csendőrség katonailag szervezett biztonsági testületként továbbra is fennmaradjon . . . katonai és fegyelmi vonatkozásban a hadsereg-főparancsnokság, míg szolgálati és gazdasági vonatkozásban a belügyminiszter alárendeltségében áll . . .” Az uralkodói döntés szerint a csendőrség hatásköre a közbiztonság és a közrend, és a köznyugalom céljára korlátozódott. A helyi rendőri ügyekben pedig csak felügyelő és a községi szervezeteket támogató befolyást kellett gyakorolnia. A csendőrségnek a rend, a nyugalom és a biztonság fenntartására hivatott politikai hatóságok rendelkezésére is kellett állnia, ezen túlmenően pedig a császári-királyi polgári és katonai hatóságok megkereséseinek is eleget kellett tennie. E szabályozás tartalma lényegében végigkísérte az osztrák csendőrséget fennállása teljes időszakában annak ellenére, hogy a testület működését több ízben szabályozták. 1849 és 1867 között a HABSBURG-birodalom csendőrségét több ízben átszervezték. A testület létszámát és a szervezeti egységek számát több ízben növelték, illetve csökkentették. A testület létszáma 7 923 és 18 985 fő között, míg a csendőr ezredek száma 19 és 9 ezred között mozgott.⁸

A kiegyezéssel a Magyar Királyságban a csendőrség megszűnt. A HABSBURG-adminisztráció részéről ugyan felvetődött annak a gondolata, hogy a Magyar Királyság területén működő csendőr csapatok maradjanak fenn a magyar kormány felügyelete alatt, a magyar politikai vezetés azonban erre nem volt hajlandó. A HABSBURG Birodalmi Csendőrség ugyanis — a közbiztonság óvása mellett — a magyar hazafiak üldözéséből is derekasan kivette a részét. A magyar kormány pedig nem kívánt ilyen szervezettel, illetve ilyen testület személyi állományával együtt tevékenykedni. A Magyar Királyságban 1867. V. 8-án feloszlatták a császári csendőrséget.⁹

Az Osztrák-Magyar Monarchia dualista államalakulatának másik felében az Osztrák Császárság-

ban azonban a korábbi birodalmi csendőrségnek az Osztrák Császárság területén működő része fennmaradt és tovább működött. A dualizmus időszakában azonban az Osztrák Császárság csendőrségét több ízben is modernizálták oly módon, hogy azok kihatottak a két világháború közötti időszakra is. 1870. II. 15-ei kormányátalakítás kapcsán az Osztrák Császárság csendőrségének az irányítása — a rendvédelem feletti teljes kompetencia részeként — a Honvédelmi és Közbiztonsági Minisztériumtól átkerült a Belügyminisztériumhoz. Ezzel egyidőben pedig a korábbi gazdatárca elnevezése Honvédelmi Minisztériumra változott. Ezzel az Osztrák Császárság csendőrsége ismét az 1859. évi uralkodói leiratban foglalt kettős alárendeltséget megvalósító helyzet előtti kettős alárendeltségbe került vissza, hiszen — mivel a csendőrök személyükben katonának minősültek — a testület személyi ügyei tekintetében az Osztrák Honvédelmi Minisztérium hatásköre megmaradt.¹⁰

1873-ban az Osztrák Császárság valamennyi örökös tartományában felállítottak egy-egy csendőr parancsnokságot. Ezek a Magyar Királyi Csendőrség kerület-parancsnokságainak feleltek meg. 1880-ig az Osztrák Császárság kiegyezés évi csendőrségének a létszámát mintegy 1/3-ával növelték, így a testületi létszám 8 268 főre nőtt.¹¹

Az Osztrák Császárság csendőrségének a kötelékébe azonban nem tartozott bele Bosznia-Hercegovina Csendőrsége. Bosznia-Hercegovina ugyanis nem tartozott sem az Osztrák Császársághoz, sem pedig a Magyar Királysághoz. Bosznia-Hercegovinát a két társország közösen irányította a közös pénzügyminiszter által. Bosznia-Hercegovinában is működött ugyan csendőrség, ez a szervezet azonban független volt az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországának csendőrségétől. A Bosznia-Hercegovina-i Csendőrség — a méreteit tekintve — megfelelt egy örökös tartományi csendőrségnek, illetve egy magyarországi csendőr kerületnek.¹²

A XIX-XX. század fordulóján az Osztrák Császárság területén 14 tartományi csendőr-parancsnokság (magyarországi megfelelői a csendőr kerület-parancsnokságok), 162 csendőr szárny-parancsnokságot irányított (magyarországi megfelelői a csendőr szárny-parancsnokságok), amelyeknek az alárendeltségeibe 398 körzeti csendőr csapat-parancsnokság tartozott (magyarországi megfelelőjük a csendőr szakasz-parancsnokság). A testület legkisebb szervezeti egységei pedig az őrsök voltak, összesen 4 439 őrs működött. A testület személyi állományának a létszáma pedig 18 315 fő volt. Az utolsó békeévben az Osztrák-Magyar Monarchia társországaiban a Magyar Királyságban 8 csendőr kerület-parancsnokság, 57 csendőr szárny-parancsnokság, 136 csendőr szakasz-parancsnokság és 683 csendőr járásörmesterség, továbbá 2 028 csendőr őrs működött. A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának a létszáma pedig mintegy 12 000 főt tett ki.¹³

Az Osztrák Császárság örökös tartományainak a teljes területe 323 577 km² volt, ahol 24 411 858 fő élt.¹⁴

Az első világháború veresége nyomán az Osztrák Császárság megszűnt. Az osztrák-németek 1918. X. 21-én létrehozták a német-ausztriai — a nem német lakosságú örökös tartományok nélküli Ausztria — ideiglenes nemzetgyűlést, amely 1918. X. 30-án megválasztotta a végrehajtó hatalmat ideiglenesen gyakorló államtanácsot. 1918. XI. 10-én kikiáltották a köztársaságot, elnököt választottak és kormányt alakítottak. Már 1918. X. 30-án olyan döntést hoztak, hogy valamennyi irányító és végrehajtó testület — beleértve a rendvédelmi testületeket is — a korábban hozott törvények, rendelkezések és előírások szerint folytassa tevékenységét. A csendőrség esetében azonban szükségesnek tartották a szabályozás módosítását. Eszerint az addig katonailag szervezett őrtestületet átminősítették polgári fegyveres őrtestületté. Ebből fakadóan pedig a csendőrök katonából hivatalnokká váltak, azaz a státuszuk azonossá vált a rendőrökével, akik korábban is hivatalnoknak minősültek.¹⁵

Az 1919. IX. 10-ei Saint-Germain-i államszerződési diktátum megtiltotta Ausztria Németországhoz csatlakozását, amit pedig Ausztria szabad államként már törvényesen kinyilvánított. Ez a helyzet szükségessé tette az átvezető alkotmányos rendezést. A rendvédelem terén ez azt jelentette, hogy a csendőrséget és a rendőrséget átkeresztelték Osztrák Szövetségi Csendőrséggé és Osztrák Szövetségi Rendőrséggé, majd 1923-ban mindkét rendvédelmi testület legfelsőbb irányítása átkerült a belügyminisztériumtól a kancellária hivatalához.

Az Osztrák Szövetségi Rendőrség fő irányítója a bécsi rendőrigazgató volt, az Osztrák Szövetségi Csendőrség vezetését pedig a központi felügyelő látta el amely beosztást 1933-ban főfelügyelői elnevezésű tisztségre változtattak. Ugyanezen évben a tartományokban a rendőrség irányítását a tartományfőnök alárendeltségébe tartozó tartományi biztonsági igazgató vette át. A tartományi biztonsági igazgatókat pedig a kancellária hivatalban újonnan felállított Közbiztonsági Főigazgatóság vette át.

Az ANTANT hatalmak nyomására polgárosított osztrák csendőrség azonban nem tudta megállni a helyét akkor, amikor komolyabb összetűzésre került sor Ausztriában. 1929. VIII. 18-án St. Lorenzben

a Schutzbund összetűzésbe került a Heimwehrrel, melynek következtében 4 halott és 60 sebesült maradt az összecsapás valóságos csatatér helyszínén. A vérontást valószínűleg meg lehetett volna akadályozni, ha megfelelő létszámú csendőri erőt tudtak volna összevonni az összecsapás helyszínén. A 4 fős helyi csendőr őrsöt azonban 25 főnyi csendőrrel tudták megerősíteni, mivel a testület összpontosítási lehetőségei rendkívül kedvezőtlenek voltak.¹⁶

Az osztrák csendőrség létszáma 5 680 fő volt, a csendőrök 1 300 órson teljesítettek szolgálatot. Az őrsök létszáma oly csekély volt, hogy még a rendes nyomozó szolgálatot sem tudták ellátni. Ezekről a kislétszámú csendőr őrsökről még egy-egy főt sem lehetett elvonni. Karhatalmi alakulatokkal pedig az osztrák csendőrség csak a tartományi csendőr-parancsnokságok székhelyein — nem állandó jelleggel — működő próbacsendőriskolák és az ugyancsak időnként működő Gratz-i őrsparancsnokképző tanfolyam formájában rendelkezett.

A csekély létszám miatti előnytelen helyzetet pedig fokozta, hogy az osztrák csendőrség hírósszekötetése kiépítetlen volt. A csendőr őrsöknek csupán kis része rendelkezett saját telefontal. A telefonjaikat a helyi postahivatalban intézték. A postahivatalok azonban csupán a hivatali időben voltak nyitva. Sok őrsnek az állomáshelyén egyáltalán nem volt telefon, velük küldöncökkel tartották a kapcsolatot.

E hátrányos helyzet felszámolása érdekében az osztrák csendőrségnél:

- a kis őrsöket nagyobb létszámú őrsökbe vonták össze;
- a központi fekvésű településeken, közlekedési centrumokban tartalék alakulatok szervezésébe kezdtek;
- az őrsöket ellátták telefonállomásokkal;
- a testületet fokozatosan csapatszállító gépjárművekkel látták el, kezdetben 100 motorkerékpárt kapott a csendőrség;
- elkezdték a csendőrség fegyverzetének a korszerűsítését és sorozatlövő fegyverekkel való felszerelését.¹⁷

A kivételes helyzetektől eltekintve azonban az Osztrák Szövetségi Csendőrség jól működött. 1930-ban a testület tagjai 305 232 személyt jelentettek fel és 28 222 főt vettek őrizetbe. 10 273 esetben végeztek házkutatást a csendőrök. Emellett a testület 6277 esetben nyújtott őrkíséretet és 2 078 esetben teljesített karhatalmi szolgálatot. A közigazgatási hatóságok felhívására pedig 5 530 esetben valósított meg tolonckíséreti szolgálatot. Végezetül pedig a testület tagjai 12 711 esetben láttak el szolgálatot elemi csapások, balesetek, eltűntek utáni kutatások kapcsán.¹⁸

Az Osztrák Szövetségi Csendőrség az 1934 februári forradalom időszakára már az 1929. évi állapotánál jóval kedvezőbb helyzetben volt. Annak ellenére tehát, hogy az osztrák szocialisták póthadserege a Schutzbund 1934. II. 12-én számos kisebb csendőri alakulatot meglepetésszerűen lerohant, a csendőrség az osztrák haderővel, rendőrséggel és a polgári védőalakulatokkal (Schutzkorps) az osztrák szocialista fegyveres felkelést leverte.¹⁹

A felkelés hírére a kormány a rendőrséget, csendőrséget, hadsereget riadóztatta, kihirdette az ostromállapotot és feloszlatta a szociáldemokrata pártot. A Schutzbund azonban az elrejtett jelentős fegyverkészleteit felhasználva fegyveres felkelésbe kezdett, melynek során nem csupán sorozatlövő fegyvereket, hanem gyalogsági ágyúkat is bevetettek mindkét részről. A felkelést azonban néhány nap alatt leverték.²⁰

Az osztrák csendőrség és az osztrák rendőrség is azt a taktikát követte, hogy a kislétszámú őrszobákat és őrsöket feladta, az ott szolgálatot teljesítő csendőröket és rendőröket pedig összevonta, mivel a fegyveres felkelőknek csak viszonylag nagyobb létszámú alakulatok állhattak ellen. Az osztrák csendőrség sorozatlövő fegyverekkel való felszerelése minden bizonnyal számos csendőr életét mentette meg. Az 1934. II. 12-től 1934. II. 15-éig tartó harcokban 12 csendőr vesztette életét, valamint 22 testületi tag megsebesült. Kiválóan vizsgázott a testület motorizációja. A tartományi csendőr-parancsnokságok alárendeltségében létrehozott csendőr kiegészítő osztagok (csapaterős karhatalmi alakulatok) kiváló hatásokkal működtek. Mindig oda irányították ezen alakulatokat, ahol a helyi csendőri erőknek erősítésre volt szükségük. A motorizált csendőr osztagok rövid időn belül elérték a bevetésük helyszínét. Ezen erősítés birtokában pedig a szorongatott csendőröknek sikerült leverniük.²¹

A csendőr kiegészítő osztagok mindegyike 3 gépkocsival rendelkezett. Ezek voltak:

- 1 csukott csapatszállító gépkocsi (32 fő);
- 1 nyitott ponyvafedelű gépkocsi (36 fő);
- 1 úgynevezett gyors teherkocsi (amely teher, vagy 10 fő szállítására volt berendezve).

Az Osztrák Szövetségi Csendőrség számára további hasznos segítséget jelentettek az úgynevezett riadó szakaszok. A riadó szakaszok személyi állományát (16-30 fő) az őrsök személyi állományából vonták össze a járások (Bezirk) székhelyeire. A riadó szakaszokat géppuskával is felszerelték. A motorizált szállító eszközeiket pedig a lakossági gépjárművek közül rekvirálták. A technika mellett a csendőrök tevékenységét eredményesen segítette a védőrség (Schutzkorps). A védőrség — amely önkéntes jelentkezésen alapuló felfegyverzett szervezet volt és leginkább a nemzetőrséghez, vagy a polgárőrséghez hasonlítható — tagjaira nem csupán a harcokban lehetett számítani, hanem nélkülözhetetlen támogatást nyújtottak a csendőrség számára azzal, hogy a testületet mentesítették a fogoly-örzés és fogolykíséret, a műtárgyak őrzése stb. teendői alól. Ezzel pedig elősegítették a koncentrálnálható csendőri erők létszámának a gyarapodását.²²

Az Osztrák Szövetségi Csendőrség átfegyverzése, motorizációja, szervezetének módosítása azonban nem lett volna önmagában elégséges ahhoz, hogy fegyveres felkelés esetén eredményesen működjön. A legfontosabb tényezőnek a személyi állomány bizonyult. A csendőrség vezetői a katonai vezetés elveivel tisztában voltak és azt a gyakorlatban is helyesen alkalmazták. A legénység pedig a harcászati szabályzatban foglaltaknak megfelelően és bátran cselekedett. A csendőrségen belüli alá- fölérendeltségi rendszer és a testület katonai szellemisége voltak azok a humán körülmények, amelyek lehetővé tették a materiális feltételek eredményes alkalmazását. A testület azon humán viszonyai segítették elő a leghatékonyabb módon a Schutzbund elleni eredményes fellépést, amely szálka volt a szociáldemokraták szemében.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlásakor az osztrák baloldalnak az ANTANT támogatásával sikerült is elérnie, hogy a csendőrséget katonailag szervezett őrtestületből polgári őrtestületé alakítsák. Ebből fakadóan a személyi állomány elvesztette katonai jogállását és rendfokozatát, helyette tisztviselőkké váltak. Nem lehetett azonban eltörölni a testület személyi állományának katonai szakismereteit és szellemiségét, amely az állam- és a társadalmi rend védelme érdekében hathatósan bizonyult 1934 februárjában.²³

A történelem fintora, hogy a közép-európai birodalom ideája — a nagynémet egység gondolata — hozta létre és szüntette meg az ausztriai csendőrséget. Az 1848-1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot cári segédlettel leverő HABSBERG-hatalom számára alapvető kérdés volt, hogy a HABSBERG-birodalmat milyen külpolitikai irányultsággal szervezzék újjá. *Ferenc József* követői 1848. IV. 5-én kivonultak a frankfurti német birodalmi gyűlésből, ezzel juttatva kifejezésre elutasításukat a frankfurti gyűlés koncepciójával, mely szerint a német egységhez csak a német szövetséghez tartozó tartományokkal — azaz a német nyelvű lakossággal rendelkező tartományokkal — csatlakozhatott volna a HABSBERG-birodalom. A koncepciót a frankfurti össznémet parlament 1848 őszén határozottan elutasította.²⁴

Ezzel viszont lehetetlenné tette, hogy a HABSBERG-hatalom vezető szerephez juthasson a Német Szövetségben. A HABSBERG-ek által vezetett német szövetség ambíciójának gondolata alkotta Félix SCHWARZENBERG herceg (miniszterelnök 1848. XI. 21. - 1852. IV. 5.) külpolitikájának vezérlő elvét. Sógora Alfred Candidus Ferdinand zu WINDISCHGRÄTZ herceg juttatta kormányrúdhöz Európa egyik leggazdagabb emberét. A hatalmas kiterjedésű csehországi birtokokkal rendelkező család tagjai a HABSBERG-birodalom vezető tisztségeit töltötték be. Félix Ludwig Johann, Fürst zu SCHWARZENBERG herceg Rio de Janeiro-tól Szentpétervárig töltött be –diplomata tisztségeket. A nagy birodalmaknál teljesített diplomata szolgálatai elősegítették a részletkérdéseken való felülemelkedés és a nagy összefüggések és tendenciák felismerése képességének a kialakulását. Félix Ludwig Johann, Fürst zu SCHWARZENBERG herceg felismerte, hogy csakis a teljes HABSBERG-birodalom képes megfelelő erőt biztosítani a HABSBERG vezetéssel megvalósuló német egység megvalósításához. Koncepciója lényegét a HABSBERG-Birodalom centralizációja és német tartalmú homogenizációja képezte. A centralizációt sikerült átmenetileg megvalósítani, a homogenizációt azonban nem. Alábecsülte a nemzetek öntudatát.²⁵

Ennek a koncepciónak volt a része a birodalmi rendvédelmi modell kialakítása, melynek fontos elemét alkotta a császári csendőrség létrehozása. Az osztrák csendőrség tehát a nagynémet egység gondolatok termékeként jött létre. És a nagynémet egység megvalósításakor — csaknem egy évszázaddal később — került felszámolásra az Anschlussal. Ez a nagynémet egység azonban már nem a HABSBERG-ház irányításával valósult meg és — a hajdani frankfurti elgondoláshoz hasonlóan — csupán a német ajkú Ausztriát foglalta magában.

Jegyzetek:

- ¹ GERGELY: 143.p. ; ÖRY
- ² PRESZLY
- ³ ZAHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. 105.p.
- ⁴ Loc.cit. 105.p.
- ⁵ ZAHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. 67.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. 24-27.p.
- ⁶ Idem: Az osztrák rendvédelmi modell gyökerei. 203-204.p.
- ⁷ Idem: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. op.cit. 67.p.
- ⁸ Idem: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. op.cit. 107.p.
- ⁹ DEÁK: 352-353.p.
- ¹⁰ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. op.cit. 108.p.
- ¹¹ Az Osztrák Császárságban 14 tartományi csendőr parancsnokság működött, mivel a kisebb szomszédos tartományokra egy-egy tartományi csendőr parancsnok hatósági területe terjedt ki.
Loc.cit.
- ¹² Loc.cit.
- ¹³ Loc.cit. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 54.p.
- ¹⁴ SIXTUES
- ¹⁵ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. op.cit. 109.p. ; Idem: Az osztrák rendvédelmi modell gyökerei. 204-205.p.
- ¹⁶ Szerkesztőségi közlemény: Átszervezték az osztrák csendőrséget. 801.p.
- ¹⁷ Loc.cit. 802.p.
- ¹⁸ Szerkesztőségi közlemény: Az osztrák csendőrség 1930. évi működése. 503.p.
- ¹⁹ OLCHVÁRY – RIDEGH: I. rész.
- ²⁰ Loc.cit. II. rész.
- ²¹ Loc.cit. IV. rész.
- ²² Loc.cit. IV. rész.
- ²³ Loc.cit. IV. rész.
- ²⁴ GALÁNTAI: 18.p.
- ²⁵ G.K. COZERING: I.köt. 74-80.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- G.K. COZERING — G.K. COZERING: *Ethnographie des Österreichischen Monarchie.* [Az osztrák monarchia néprajza.] Wien, 1857, s.n. I.köt.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1986, Kossuth. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4790 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU- ISSN 2062-8447.
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A magyar Királyi Csendőrség története 1881-1919.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat. 142 p.
- SIXTUES — Alexander SIXTUES von Reden: *Az Osztrák-Magyar Monarchia.* [Österreichisch-Ungarisches Monarchie.] Ford. BLASCHTIK Éva, HUSZÁR Ágnes, NÉMETH Mária, VÁRNAI Péter. Budapest - Salzburg, 1989, Széchenyi Kiadó - Druckhaus Nomital Bückerdienst. 305 p. HU-ISBN 963 02 7205 5.

TANULMÁNYOK

- DEÁK — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX.évf. (2007) HU-ISSN 0040-9634.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig (a francia csendőrség történeti előzményei). *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- ZAHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. — ZAHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, I.évf. (1991) 1.sz. 17-29.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZAHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. — ZAHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, II.évf. (1992) 3.sz. 65-74.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Tradíció és korszerűség” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZAHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. — ZAHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZAHAR: Az osztrák rendvédelmi modell gyökerei. — ZAHAR József: Az osztrák rendvédelmi modell gyökerei. 203-204.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 202-206.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

- GERGELY — GERGELY Endre: A csendőrség fegyverhasználati joga. *Csendőrségi Lapok*, XV.évf. (1925) 9.sz. 143-145.p.
- OLCHVÁRY – RIDEGH: I. rész. — OLCHVÁRY-MILVIUS Attila – RIDEGH Rajmond: Az osztrák csendőrség az 1934 februári forradalom alatt. *Csendőrségi Lapok*, XXIV.évf. (1934) 15.sz. 459-464.p. I. rész.
Csendőrségi Lapok, XXIV.évf. (1934) 16.sz. 489-493.p. II. rész.
Csendőrségi Lapok, XXIV.évf. (1934) 17.sz. 523-527.p. III. rész.
Csendőrségi Lapok, XXIV.évf. (1934) 18.sz. 556-562.p. IV. rész.
- Szerkesztőségi közlemény: Átszervezték az osztrák csendőrséget. — Szerkesztőségi közlemény: Átszervezték az osztrák csendőrséget. *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 25.sz. 801-802.p.
- Szerkesztőségi közlemény: Az osztrák csendőrség 1930. évi működése. — Szerkesztőségi közlemény: Az osztrák csendőrség 1930. évi működése. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1929) 18.sz. 503.p.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz.melléklet

A császári csendőrség tartományi csendőr parancsnokságainak a székhelyei.

II.sz.melléklet

Az Osztrák Császárság dualizmuskori örökös tartományai.

III.sz.melléklet

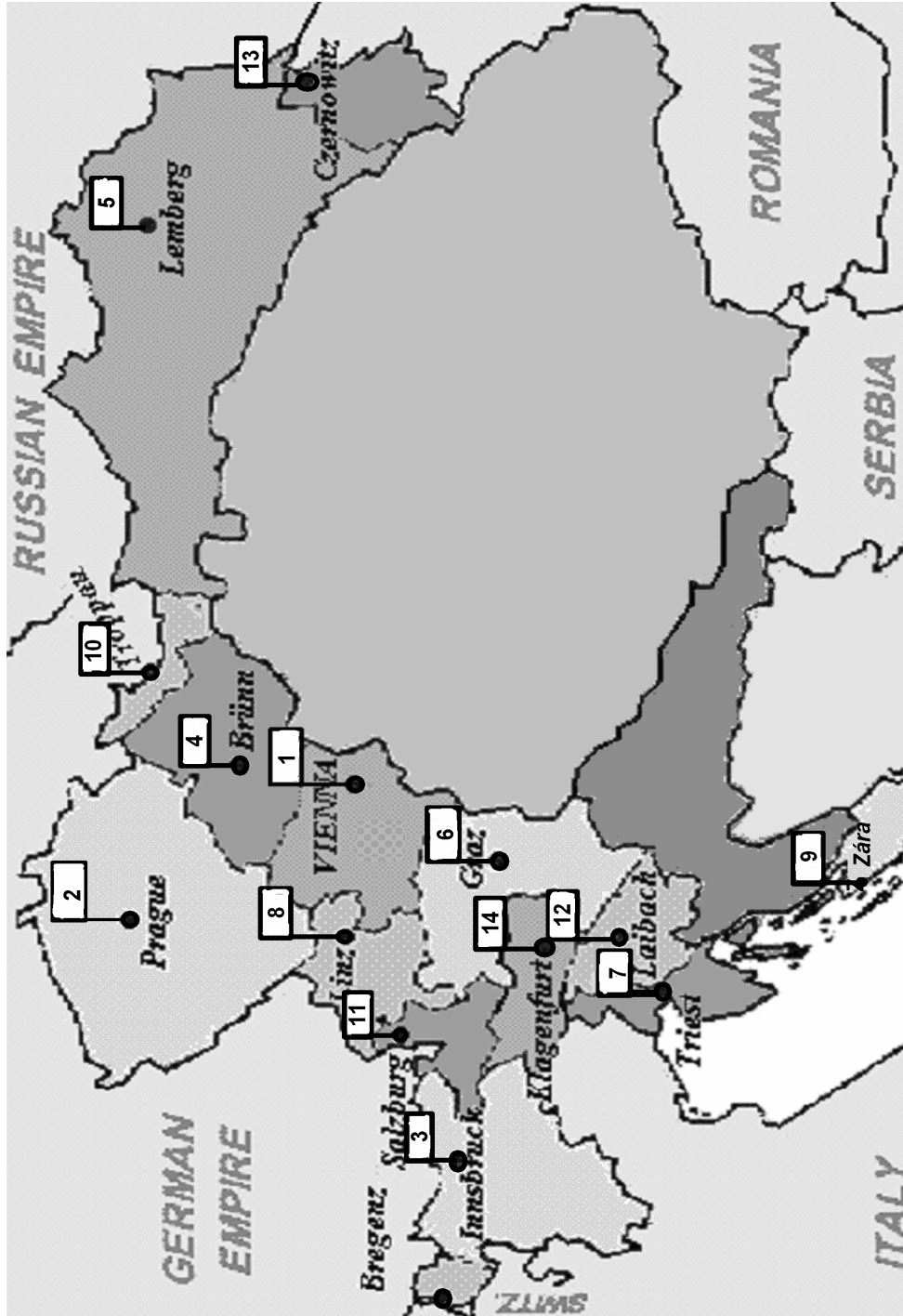
Az Osztrák-Magyar Monarchia lakosságának nemzetiségi megoszlása.

I.sz.melléklet

1. Bécs-i székhellyel Alsó-Ausztriára kiterjedően, 2. Prága-i székhellyel Csehországra kiterjedően, 3. Innsbruck-i székhellyel Tirolra és Vorarlbergre kiterjedően, 4. Brünn-i székhellyel Morvaországra kiterjedően,
5. Lembergi székhellyel Galiciára kiterjedően, 6. Gratz-i székhellyel Steyerországra kiterjedően, 7. Triszeti székhellyel Isztriára kiterjedően, 8. Linz-i székhellyel Felső-Ausztriára kiterjedően, 9. Zára-i székhellyel Dalmáciára kiterjedően, 10. Tropolmáciára kiterjedően, 11. Szilézia-i kiterjedően, 12. Laibach-i székhellyel Krajnra kiterjedően, 13. Czernowitz-i székhellyel Bukovinára kiterjedően, 14. Klagenfurt-i székhellyel pedig Karintiára kiterjedően működött tartományi csendőr parancsnokság.

1	Tartományi csendőr parancsnokság
---	-------------------------------------

A császári csendőrség tartományi csendőr parancsnokságainak a székhelyei.

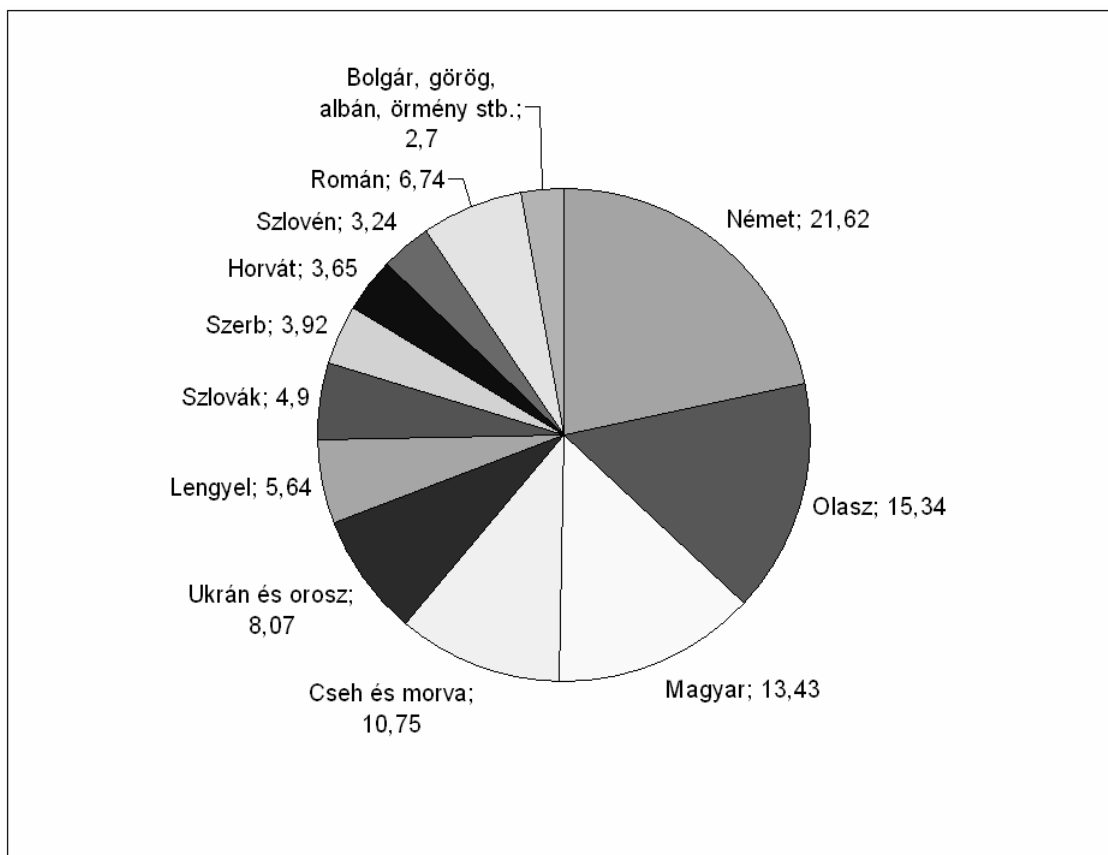
Forrás: ZAHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örökséttől — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Az Osztrák Császárság dualizmuskori örökös tartományai.

S.sz.	Tartomány	Terület	Lakosság
1.	Alsó-Ausztria	19 825 km ²	634 964 fő
2.	Bukovina	10 441 km ²	845 000 fő
3.	Csehország	51 947 km ²	6 679 548 fő
4.	Dalmácia	12 831 km ²	645 666 fő
5.	Felső-Ausztria	11 982 km ²	853 000 fő
6.	Felső- és Alsó-Szilézia	51 147 km ²	756 949 fő
7.	Galícia és Lodomeria	78 497 km ²	8 025 675 fő
8.	Görz és Gradiska, Istria, Trieszt (Osztrák-Illir tenger mellék)	7 969 km	783 247 fő
9.	Karintia	10 326 km ²	369 000 fő
10.	Krajna	9 954 km ²	525 995 fő
11.	Morvaország	22 222 km ²	2 622 271 fő
12.	Salzburg	7 153 km ²	214 437 fő
13.	Steyer	22 425 km ²	1 144 157 fő
14.	Tirol	26 683 km ²	946 613 fő
Osztrák Császárság összesen		323 577 km²	24 411 000 fő

Forrás ! Alexander SIXTUS von Reden: *Az Osztrák-Magyar Monarchia.* [Österreichisch-Ungarisches Monarchie.] Ford. BLASCHTIK Éva, HUSZÁR Ágnes, NÉMETH Mária, VÁRNAI Péter. Budapest - Salzburg, 1989, Széchenyi Kiadó - Druckhaus Nomital Bückerdienst. 305 p. HU-ISBN 963 02 7205 5.

Az Osztrák-Magyar Monarchia lakosságának nemzetiségi megoszlása.

Forrás ! G.K. COZERING: *Ethnographie des Österreichischen Monarchie.* [Az osztrák monarchia néprajza.] Wien, 1857, s.n. I.köt.